

לידת יעקב ועשו

בראשית כ"ה:י"ט-כ"ו

(יט) וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן־אֲבִרְהָם אֲבִרְהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק: (כ) וַיְהִי יִצְחָק בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקָחְתּוֹ אֶת־רִבְקָה בַת־בְּתוּאֵל הָאֲרָמִי מִפְּדַן אָרָם אֲתוֹת לְבֶן הָאֲרָמִי לֹא לְאִשָּׁה: (כא) וַיַּעֲתֵר יִצְחָק לַיהוָה לִנְכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא וַיַּעֲתֵר לוֹ יְהוָה וַתְּהֵר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ: (כב) וַיִּתְרַצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם־כֵּן לָמָּה זֶה אֲנִכִי וַתִּלְךָ לְדָרֶשׁ אֶת־יְהוָה: (כג) וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי (גִּיּוֹם) [גִּיּוֹם] בְּבִטְנָךְ וּשְׁנֵי לְאִמִּים מִמַּעֲיֶיךָ יִפְרְדּוּ וְלֹא־מִלְאָם יֵאָמֵץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר: (כד) וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמֵם בְּבִטְנָהּ: (כה) וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אֲדָמוֹנִי כֻלּוֹ כְּאֲדָרֶת שַׁעַר וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו: (כו) וְאַחֲרָיו־כֵּן יֵצֵא אָחִיו וַיְדוּ אַחֲזֹת בְּעֵקֶב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיִּצְחָק בֶּן־שְׁשִׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם:

רש"י על בראשית כ"ה:כ"ב

ויתרוצצו. ע"כ המקרא הנה אומר דרשני, שסתם מה היא רציצה זו וכתב אם כן למה זה אנכי? רבותינו דרשוהו לשון ריצה; כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת, עוברת על פתח עבודת אלילים, עשו מפרכס לצאת. דבר אחר מתרוצצים זה עם זה ומריבים בנחלת שני עולמות. ותאמר אם כן. גדול צער העבור. למה זה אנכי. מתאנה ומתפללת על הריון: ותלך לדרוש. לבית מדרשו של שם: לדרוש את ה'. שיגיד לה מה תהא בסופה:

רש"י על בראשית כ"ה:כ"ה

אדמוני. סימן הוא שיהא שופך דמים (בראשית רבה): כלו כאדרת שער. מלא שער כטלית של צמר המלאה שער, פלוקי"דא בלע"ז: ויקראו שמו עשו. הכל קראו לו כן, לפי שהיה נעשה ונגמר בשערו כבן שנים הרבה:

רש"י על בראשית כ"ה:כ"ו

...בעקב עשו. סימן שאין זה מספיק לגמר מלכותו עד שנה עומד ונוטלה הימנו: ויקרא שמו יעקב. הקב"ה; ד"א אביו קרא לו יעקב על שם אחיות העקב: בן ששים שנה. י' שנים משנשא עד שנעשית בת י"ג שנה וראויה להריון, וי' שנים הללו צפה והמתין לה, כמו שעשה אביו לשרה; כיון שלא נתעברה, ידע שהיא עקרה, והתפלל עליה (יבמות ס"ד), ושפחה לא רצה לשא, לפי שנתקדש בהר המוריה להיות עולה תמימה:

אור החיים על בראשית כ"ה:כ"ג

ויאמר ה' לה וגו'. מקרא זה רבו בו הפירושים ועודנו בר נתינת טעם ותבלין בדרך אור ישר, והוא כי בא להשיבה על חששתה שאין הריונה מתקיים לרוב דחקם והודיעה סיבת הדוחק אשר ידחקו זה את זה ויתעצמו זה על זה כי משונה הריון זה מכל הריון שבעולם כי כל הריון שיהיה מב' יהיו הב' נוחים וטבעם שוה כאומרו (שיר השירים ז ד) תאומי צביה וידורו יחד בבטן מה שאין כן הריון, והטעם הוא כי ב' גוים בבטןך כל אחד מהם הוא בחינת גוי אחד, ועוד להם שהם עצמם הם מלכים ומלכותם נמשכת לעולם והוא אומרו וב' לאומים. וכל זה לא יסובב להתרוצץ בבטן אם היו במזג אחד כטבע התאומים אלא שהם משונים מטבע התאומים כי מהבטן עצמו אינם נוחים זה לזה ומשונה מזגם וטבעם, והוא אומרו ממעיך יפרדו, ואמר ממעיך ולא אמר במעיך לומר כי תמיד הם מפורדים והתחלת הפירוד ממעים, ובאמצעות ענין זה הוא השינוי המופלא לא לצד כי אין בטנה ראוי להריון מתרוצצים הבנים: ואומרו ולאום מלאום וגו', פי' עוד יש להם דבר שיגרום הרחקת הכנת ההתגוררות יחד כי כל אחד מהב' מלכים חזקו ואמצו הוא מלאום שכנגדו על דרך אומרם ז"ל (מגילה ו.) לא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים, וכיון שכל אחד מהם רוצה במפלת חבירו כדי שיגדל ממנו זה ירחיק האחוה והתיאום יחד: ואומרו ורב וגו' רבו בזה הפירושים ואין דבר מספיק באמיתות הכתוב. ולדרכנו יבא על נכון, הכונה בא לומר כי מלבד שיתגדל אחד במפלת חבירו גם צריך הנופל להשתעבד לפני המתגדל ממנו ולא די לו נפילתו וראות טובו ביד אויבו אלא שיכוף כאגמון ראשו לעובדו ובזה תפליג הרחקת האחוה ותעצומת השנאה, ועל זה נאמר (כתובות עב.) אין אדם ונחש דרים בכפיפה אחת. וזאת סיבת שינוי ההריון. וכפי דרך זה אומרו ורב יעבוד צעיר אין הכונה באומרו רב וצעיר בייחוד על יעקב או על עשו אלא על אשר יהיה רב בזמנו ועל אשר צעיר בזמנו, כפתור ופרח:

מלבי"ם על בראשית כ"ה:כ"ו

ואחרי כן וכו' וידו אחזת בעקב. כתב הרי"א שבא להורות ה' דברים. א] שיעקב הוא הבכור ליצירה ולכן אחז בו ומנעו לצאת קודם שע"כ לקח ממנו אח"כ את הבכורה. ב] שיהיו תמיד קשורים זה בזה כשזה קם זה נופל. ג] שיעקב אוחז דברים שהם לאושר הנפש שעשו דש בעקביו. ד] שזרע יעקב יהיו משועבדים ימים רבים תחת עקבות זרע עשו. ה] שממשלת יעקב האמתית תהיה בכלות ממשלת עשו...

רש"י על בראשית כ"ה:כ"ה

אדמוני. סימן הוא שיהא שופך דמים (בראשית רבה): כלו כאדרת שער. מלא שער כטלית של צמר המלאה שער, פלוקי"דא בלע"ז: ויקראו שמו עשו. הכל קראו לו כן, לפי שהיה נעשה ונגמר בשערו כבן שנים הרבה:

רש"י על בראשית כ"ה:כ"ו

בעקב עשו. סימן שאין זה מספיק לגמר מלכותו עד שזה עומד ונוטלה הימנו: ויקרא שמו יעקב. הקב"ה; ד"א אביו קרא לו יעקב על שם אחיות העקב:

ספורנו על בראשית כ"ה:כ"ד

והנה תומים בבטנה. קודם שנולדו הכירו הנצבות שהם תאומי לפיכך כשנולד הראשון שהי' כאדרת שער והיה ראוי שתהי' לידתו יותר קשה מלידת החלק ומאוחר' ממנה קראו שמו עשו באמרם שאחיו הנשאר עשה זה שדחה אותו בעשוי לחוץ:

ספורנו על בראשית כ"ה:כ"ו

ויקרא שמו יעקב. ישאר בעקב ובסוף כי זה הורה היות ידו אוחזת בעקב אחיו שכבר אמרו ז"ל האל ית' קרא לו כן:

העמק דבר על בראשית כ"ה:כ"ו

וידו אוחזת בעקב עשו. לשתי הוראות. אם יהא בשפלות ובגלות יהא רצונו להיות נמשך אחריו יותר מלשאר אוה"ע כדאיתא בגיטין פ"ב (י"ז ע"א) או בטולך או בטולא דבר עשו. וכאשר יהא ברום המעלה הרי הוא כמו האוחז ברגל חבירו שלא ילך הלאה. כך מונע הוא גדולת עשו שלא יתגבר ביותר. (ועי' להלן ל"ב כ"ט שביארנו ע"ז הענין דברי שר עשו ליעקב לא יעקב יאמר שמך):

תורת משה - אלשיך, בראשית כ"ה:כ"ו

ואחרי כן כו'. הנה כמו זר נחשב שעל אוחז בעקב עשו יקרא שמו יעקב. שהוא דבר בלתי עקריי וגם כל התורה יפלא למה תספר לנו ענין זה. ואיך יתקשר לזה אומרו ויצחק בן ס' שנה כו'. וגם מה בא להודיענו. אך הנה ארז"ל (שם) שאל הגמון אחד את ר"ג מי תופס המלכות אחרינו כתב לו וידו אוחזת בעקב עשו. ובזה נבא אל הענין היא בשום לב אל אומר יעקב ולא עקב לשון עבר אך הוא כי בא הכתוב לתת טוב טעם אל הולד עשו ראשון ולא יעקב. והוא מעין הכתוב למעלה והענין כי למה שהעה"ז הוא הכנה אל העה"ב ע"כ הוא

הקודם. כאשר כתבנו על ויהי ערב ויהי בקר כי ערב קודם להיותו רמז אל העה"ז. ואחר כך בקר שהוא אור העוה"ב. ועד"ז הנה עשו חלקו בעולם הזה ויעקב לעולם הבא וכמו שאמרו רז"ל (שם) שחלקום מן הבטן עשו נטל העולם הזה ועל כן היה רץ לפתח ע"ג כי מאיכותה היה ויעקב העה"ב וע"כ זאת נחמת בני יעקב בעניים. כי עשו נוטל חלקו ראשונה ואח"כ יטול יעקב וזה מאמר הכתוב ואחרי כן יצא אחיו. ולא היה ראשון כי הוא הקדוש ויהיה בכור. הלא הוא נרמז במה שידו אוחזת בעקב עשו כי חלקו וטובו הוא בעקב וסוף טובו של עשו הנוטל ראשונה שהוא בעה"ז. וע"כ ויקרא שמו יעקב לומר שזה שנוטל עקב עשו הוא על העתיד. שיעקב כי יאחר טובו באחרונה בעקבות עשו. ושמא תאמר מי הגיד ליצחק מעתה כל זה וגם כאשר קרא שם ליעקב למה לא קרא שם לזה אמר ויצחק בן ששים שנה כו'. שהוא במיטב השכלתו ובאו ימי הזקנה שדעתו מתוספת עליו. באופן שלא יבצר ממנו רוח הקדש להבחין בין צדיק לרשע. על כן מעתה הכיר האמת וקרא שם לצדיק ולא לרשע. וידע כי זה חלקו העה"ז וזה העה"ב. וזה כאשר נרחיב הביאור לפנינו בס"ד בברכות כי לא נעלם האמת מיצחק: